

سند جامع راهبردهای آموزش های فنی و حرفه ای
دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کاردانش
خاص دانش آموزان بانیاژه های ویژه

شامل:

اصول و اهداف، راهبردها و راهکارها، چارچوب راهنمای برنامه درسی

سال ۱۴۰۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

«علیکم بالجد والاجتهاد والتأهب والاستعداد»

برشما باده تلاش و سخت کوشی و مہیاشدن و آمادہ شدن

"امام علی (ع) - نهج البلاغه"

اصل ۲۸ قانون اساسی:

هر کسی حق دارد شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون برای همه افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید.

صفحه	فهرست
۳	مقدمه
۵	بخش اول: کلیات
۶	• اسناد بالا دستی
۷	• ویژگی دانش آموزان با نیازهای ویژه
۹	• بررسی وضع موجود آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه در ایران و جهان
۱۴	• تعاریف و اصطلاحات
۱۵	• اصول کلی آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
۱۶	• چشم انداز
۱۶	• اهداف کلی سند
۱۶	• راهبردها و راهکارهای آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
۱۸	• ساختار
۲۰	• رویکرد و جهت گیری کلی در برنامه درسی
۲۳	• ویژگی های آموزش در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای و دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
	بخش دوم: چارچوب راهنمای برنامه درسی
۲۶	• اصول حاکم بر برنامه های درسی دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
۳۱	• فرآیند برنامه ریزی درسی و آموزشی در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای و دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
۳۲	• طراحی گروه ها و رشته های تحصیلی حرفه ای
۳۳	• قلمرو و جهت گیری محتوا
۳۳	• اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
۳۳	• اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی
۳۵	• سیاست های تولید مواد و رسانه های یادگیری
۳۶	• الزامات اجرایی
۳۷	• اصلاح و بهبود برنامه های درسی و منابع آموزشی
۳۷	• مولفه ها و اجزاء راهنمای برنامه درسی در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای و دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه

افراد کشور در هر بخش از زندگی اجتماعی و حرفه ای خود باید به طور مستمر دانش، مهارت و نگرش خود را توسعه دهند تا در جامعه دانش محور، زندگی و کار هدفمندی داشته باشند. آموزش و مهارت آموزی سبب پیشرفت فردی، افزایش بهره وری و تسهیل مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی می شود. به طور کلی آموزش و مهارت آموزی سبب افزایش درآمد و کاهش فقر می شود. محصول این آموزش ها، دانش و مهارت، موتورهای رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی هستند و سرمایه گذاری در این آموزش، سرمایه گذاری برای آینده تلقی می شود. با توجه به تغییرات سریع فناوری و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی آن؛ پیچیدگی ها و چالش های در دنیای کار؛ موضوع آموزش و اشتغال دانش آموزان با نیازهای ویژه نیاز به توجه و برنامه ریزی همه جانبه دارد.

شورای مشورتی اروپا¹ (۲۰۰۰)، سازمان بین المللی کار² (۲۰۰۰) و مرکز اروپایی توسعه حرفه آموزی³ همگی اتفاق نظر دارند که برنامه های آتی باید بطور اساسی معطوف بر تناسب با نیازهای جامعه مبتنی بر دانش و بهبود سطح و کیفیت اشتغال باشند. برنامه ها باید بدنبال افزایش اشتغال پذیری و ظرفیت کسب درآمد برای گروههای هدف به ویژه گروههای آسیب پذیری از قبیل یادگیرندگان دارای ناتوانی و توانمندسازی همه افراد برای مشارکت کامل در جامعه توأم با خودمختاری و استقلال باشند. در واقع، کمیسیون اروپا بر این تأکید دارد که راهبرد ۲۰۲۰ اتحادیه اروپا تنها زمانی موفقیت آمیز خواهد بود که اغلب گروههای آسیب پذیر مد نظر قرار گیرند و دسترسی افراد جوان دارای ناتوانی به بازار کار تضمین شود. افزون بر این سازمان بین المللی کار (ILO) عنوان می کند که دسترسی به آموزش و کارورزی حرفه ای (VET) باید حق تمامی شهروندان باشد (ILO، ۲۰۰۴).

با توجه به موضوعات فوق یکی از مهم ترین اهداف آموزش حرفه ای در هر نظام آموزشی، ایجاد زمینه اشتغال برای دانش آموزان است. در این راستا سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور با توجه به مفاهیمی از قبیل: توسعه پایدار، آموزش مادام العمر، آموزش برای همه و مفاد سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، برنامه هایی برای رسیدن به شاخص ها و استاندارد توسعه طراحی نموده است. ایجاد آمادگی برای اشتغال علاوه بر مهارت های فنی به رشد اخلاق حرفه ای و رفتارهای وابسته به کار نیز بستگی دارد. آموزش فنی و حرفه ای رویکردی جامع بوده و به کلیه ابعاد وجودی انسان توجه دارد و دارای سه جنبه اصلی کسب مهارت، پرورش قوا و رشد شخصیت می باشد.

¹ - European Council

² - International labour organization

³ - European Centre for the Development of Vocational Training

از اهداف غایی آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دستیابی نسبی آنان به خودکفایی فردی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشد به گونه‌ای که این افراد بتوانند ضمن احساس خود ارزشمندی عضو مفیدی در جامعه نیز باشند و این مهم از طریق آموزش مهارت‌های زندگی و حرفه‌ای به این گروه از دانش‌آموزان محقق می‌شود. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که افراد با کم‌توانی ذهنی می‌توانند در صورت برخورداری از آموزش‌های مناسب در محیط‌های اجتماعی کار کنند.

آماده‌سازی این گروه از دانش‌آموزان برای کار در محیط‌های اجتماعی نیازمند برنامه آموزشی شغلی جامع در دوران متوسطه است.

با توجه به نیاز جامعه به پرورش نیروی انسانی مولد و به دلیل محدودیت‌های جسمانی و ذهنی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه که فرصت کسب تجربیات محدودتری را نسبت به سایر دانش‌آموزان دارند، آموزش حرفه‌ای اهمیت دوچندان پیدا می‌کند. در برنامه ریزی‌های آموزشی به این گروه از دانش‌آموزان می‌بایست مهارت‌های پایه و توان بخشی حرفه‌ای را با توجه به فرایند تحول شغلی (آگاهی حرفه‌ای، سوگیری حرفه‌ای، اکتشاف حرفه‌ای و آموزش حرفه‌ای) مورد توجه قرار داد.

اسناد بالادستی

سند جامع راهبردهای آموزش های فنی و حرفه ای دوره اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه بر اساس گزاره های تکلیفی در اسناد بالادستی ذیل طراحی و تدوین گردیده است:

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: اصل سوم (بند های ۱۲ و ۱۳)، اصل بیست و هشتم، اصل سی ام و اصل چهل و سوم (بند های ۲ و ۹)
 - سیاست های کلی ابلاغی کشور در بخش اشتغال (بند های ۱ و ۲)
 - سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
 - نقشه جامع علمی کشور
 - سیاست های کلی ابلاغی کشور در ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور (بند ۴-۸)
 - سیاست های کلی ابلاغی کشور در تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی (بند ۱۲)
 - سیاست های کلی جمعیت (بند ۸)
 - سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی (بند های ۲۰، ۳، ۵)
 - پیش نویس سیاست های کلی برنامه ششم توسعه کشور، ارسالی از طرف مقام معظم رهبری به مجمع تشخیص مصلحت نظام (بند ۹۶)
 - قانون اهداف و وظایف آموزش و پرورش مواد ۳ و ۶
 - سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (هدف عملیاتی ۱ راهکار ۶-۱، هدف عملیاتی ۵ راهکار ۵-۵، هدف عملیاتی ۶ راهکار ۵-۶ و هدف عملیاتی ۲۱ راهکار ۳-۲۱)
 - برنامه درسی ملی ایران (بیانیه حوزه یادگیری کار و فناوری)
 - اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور (بند ۸ ماده ۳)
- علاوه بر موارد ذکر شده؛ تجارب و توصیه های بین المللی در تدوین سیاست های کاربردی و راهکارها اتخاذ شده در این سند مورد توجه قرار گرفته است که از بین آنها می توان به موارد زیر اشاره نمود:
- توصیه نامه های بین المللی سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد و سازمان جهانی کار (توصیه نامه مشترک و ۱۹۵)
 - پیمان نامه بین المللی آموزش فنی و حرفه ای ۱۹۸۹
 - نتایج کنگره های سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد (کنگره اول ۱۹۷۸ برلین، کنگره دوم ۱۹۹۹ استول و کنگره سوم ۲۰۱۲ شانگهای)
 - یادگیری برای مشاغل - سازمان توسعه همکاری اقتصادی - ۲۰۱۰
 - ماده ۸ قانون جامع حمایت از معلولان مصوب ۱۳۸۳/۲/۱۲
 - بند ب ماده ۱۸ پیمان نامه حقوق کودک

سند جامع راهبردهای آموزش های فنی و حرفه ای دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه شامل دو بخش اهداف و اصول و چارچوب راهنمای برنامه درسی است که با اصل قرار دادن سیاست ها، راهبردها و اصول ملی جمهوری اسلامی ایران و اقتضائات این آموزش ها در دنیای کار طراحی شده است. یکپارچگی و انسجام سند از زاویه سازگاری اصول، اهداف و چارچوب تحت عنوان روایی کلی در هر یک از عناوین و محتوا مورد توجه قرار گرفته است.

چرخه شایستگی و فرآیند برنامه ریزی درسی در آموزش به دانش آموزان با نیازهای ویژه با استناد به آخرین طبقه بندی حوزه های یادگیری و ادبیات بکار رفته در برنامه درسی ملی و مدل های طراحی برنامه های درسی در سطح بین المللی تهیه شده است.

بدیهی است چارچوب و محتوای سند جامع راهبردهای آموزش های فنی و حرفه ای دوره های مذکور مبنای طراحی و تدوین راهنمای برنامه درسی رشته های تحصیلی - حرفه ای قرار خواهد گرفت.

ویژگی دانش آموزان با نیازهای ویژه

دانش آموزی است که از نظر یادگیری، ارتباطی، حسی (بینایی، شنوایی)، جسمانی و رفتاری به طور قابل ملاحظه ای آسیب دیده باشد و مشکلات آموزشی و رشدی او که به وسیله آزمون ها مشخص شده، در حدی است که مانع یادگیری او شده و روی عملکرد آموزشی او اثر نامطلوب می گذارد. این دانش آموز برای این که بتواند از آموزش و پرورش بهره برد، نیازمند تغییراتی در محیط، منابع، برنامه های آموزشی، پرورشی و دریافت خدمات توان بخشی است و برابر مقررات در یکی از دوره های تحصیلی استثنایی و یا عادی به تحصیل اشتغال دارد.

دانش آموز با کم توانی ذهنی

یکی از ویژگی های مهم دانش آموزان کم توان ذهنی که اغلب مخاطبان دوره را تشکیل می دهند داشتن هوشبهر ۷۰ تا ۵۰ است، این دانش آموزان از نظر سطح تحول شناختی، حداکثر تا سطح عملیات عینی پیش می روند، لذا درک مفاهیم انتزاعی برای آنها ممکن نیست. از ویژگی دیگر این دانش آموزان، مشکلاتی در حافظه، تحول زبان، خودکنترلی و رشد اجتماعی است

این اختلال در طول دوره رشد شروع می شود و کمبودهای عقلانی و عملکرد انطباقی رادر زمینه های مفهومی، اجتماعی و عملی را در بر می گیرد. که دارای سه ملاک زیر می باشد:

۱) کمبودهایی در کارکرد های عقلانی مانند استدلال، حل مسئله، برنامه ریزی، تفکر انتزاعی، قضاوت، یادگیری تحصیلی و یادگیری از تجربه که ارزیابی بالینی و آزمون های هوشی فردی و استاندارد شده آن را تعیین می کند.

۲) کمبودهایی در عملکرد انطباقی که ناتوانی در برآورده ساختن معیارهای رشدی و اجتماعی - فرهنگی برای استقلال شخصی و مسئولیت های اجتماعی منجر شوند. بدون کمک جاری، این کمبودهای انطباقی، عملکرد

را در یک یا چند فعالیت زندگی روزمره، مانند ارتباط، مشارکت اجتماعی و زندگی مستقل در محیط های متعدد نظیر خانه، مدرسه، محل کار و جامعه محدود می کنند.

۳) شروع کمبودهای عقلانی و انطباقی در طول دوره ی رشد می باشد.

دانش آموز آسیب دیده شنوایی

دانش آموز کم شنوا (آسیب دیده خفیف تا متوسط)

دانش آموزی است که میزان باقی مانده شنوایی او با استفاده از وسایل کمک شنوایی و بهره گیری از راهنمایی های آموزشی برای دریافت مطالب شنیداری و گفتاری کافی بوده و افت شنوایی وی بین ۳۵ تا ۷۰ دسی بل است.

دانش آموز نا شنوا (آسیب دیده شدید)

دانش آموزی است که با میزان باقی مانده شنوایی خود، علی رغم استفاده از وسایل کمک شنوایی، نتواند گفتار دیگران را از طریق حس شنوایی پردازش کند. به عبارت دیگر، میزان افت شنوایی وی ۷۰ دسی بل یا بیشتر بوده و لذا از فراگیری زبان پیرامون خود از طریق حس شنوایی، محروم است.

دانش آموز آسیب دیده بینایی

دانش آموز کم بینا (دچار آسیب دیده خفیف تا متوسط)

دانش آموزی است که میزان باقی مانده بینایی او با استفاده از وسایل کمک بینایی به حدی کم و محدود است که قادر به استفاده از خطوط کتاب های عادی نبوده و برخوردار وی از آموزش، مستلزم استفاده از کتاب های درشت خط است. حداکثر حدت بینایی اصلاح شده چنین کودکان و دانش آموزانی از ۲۰/۲۰۰ (بیست / دوایستم) بیشتر و از ۲۰ / ۷۰ (بیست / هفتادم) کمتر است.

دانش آموز نابینا (آسیب دیده شدید)

دانش آموزی است که فاقد بینایی بوده و یا میزان باقی مانده بینایی او علی رغم استفاده از وسایل کمک بینایی به حدی کم و محدود باشد که ایجاب می کند آموزش او از طریق روش های آموزشی ویژه نابینایان و خط بریل صورت پذیرد. حداکثر حدت بینایی اصلاح شده ۱ چنین دانش آموزانی از ۲۰/۲۰۰ (بیست / دوایستم) کمتر بوده و یا زاویه دیدشان در بزرگ ترین قطر از ۲۰ درجه، بیشتر نیست.

دانش آموز معلول جسمی - حرکتی

دانش آموز معلول جسمی - حرکتی (آسیب دیده خفیف)

دانش آموزی است با هو شبهر مرزی و بالاتر که به علت آسیب دیدگی خفیف در اندام های فوقانی، تحتانی و یا هر دو، تا حدودی قادر به انجام امور شخصی خود است اما برای بهره مندی از امکانات آموزشی، نیاز به استفاده از تسهیلات، ابزارها و تجهیزات ویژه دارد.

❑ دانش آموز معلول جسمی - حرکتی (آسیب‌دیده شدید)

دانش آموزی است با هوش‌بهر مرزی و بالاتر که به علت آسیب‌دیدگی شدید در اندام‌های فوقانی، تحتانی و یا هر دو، قادر به انجام امور شخصی خود نباشد. که با ایجاد تسهیلات، انطباق و تعدیل روش‌های آموزشی، ابزارها و تجهیزات ویژه، می‌تواند از امکانات آموزشی - پرورشی استفاده نماید.

❑ دانش آموز چند معلولیتی

دانش آموزی است که دو یا بیش از دو معلولیت دارد که وابسته به یکدیگر نیستند و این ناتوانی‌ها در حدی است که روی عملکرد آموزشی وی تأثیر می‌گذارد.

❑ دانش آموز دارای اختلال رفتاری - هیجانی

دانش آموزی است که پاسخ‌های رفتاری - هیجانی او در مدرسه به صورت مستمر با هنجارهای پذیرفته شده بر اساس سن، جنسیت، قومیت یا فرهنگ، تفاوت معنی‌داری با همسالان خود دارد، به گونه‌ای که بدون داشتن آسیب‌دیدگی هوشی، حسی یا جسمی بر عملکرد تحصیلی، رفتار کلامی، مراقبت از خود، روابط اجتماعی، سازگاری شخصی اثر بگذارد.

❑ دانش آموز طیف اتیسم

دانش آموزی است که در حیطه ارتباط فردی (کلامی و غیر کلامی) و بین فردی، اجتماعی، تخیل و تفکر دارای تفاوت معناداری با گروه همسالان خود است و دارای رفتارهای محدود و تکراری است، به میزانی که بر عملکرد آموزشی و اجتماعی وی اثر می‌گذارد.

بررسی وضع موجود آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه در ایران و جهان

ناریخچه آموزش حرفه ای در ایران

تعلیم و تربیت یکی از مهم‌ترین نیازهای اساسی انسان است. نظام آموزشی هر جامعه‌ای می‌کوشد تا با ایجاد امکانات و شرایط محیطی مناسب زمینه‌های بروز و استعداد افراد را فراهم آورد و آنها را به حداکثر رشد و نمو که درخور آنها برساند. یکی از مهم‌ترین شاخص‌های توسعه‌ی فرهنگی - اجتماعی جوامع، میزان توجه آنها به امر آموزش و پرورش می‌باشد و در این راستا یک از اساسی‌ترین معیارها که به عنوان ملاک ارزیابی هر نظام آموزشی مورد توجه قرار می‌گیرد میزان توجه و سرمایه‌گذاری در امر آموزش و پرورش استثنایی می‌باشد. توجه به آموزش و پرورش استثنایی طی دو دهه اخیر پیشرفت چشمگیری داشته است و جوامع دریافته‌اند که فراهم نمودن فرصت‌های برابر آموزشی جهت دانش آموزان با نیازهای ویژه علاوه بر کمک به آنها در دستیابی به زندگی مستقل و مطلوب اجتماعی موجب مشارکت این گروه در اقتصاد ملی نیز می‌شود. بر اساس برنامه ریزی سازمان آموزش و پرورش استثنایی از سال ۱۳۷۴ دانش آموزان کم توان ذهنی پس از فارغ‌التحصیلی از دوره ابتدایی در دوره سه ساله مهارت‌های حرفه ای ثبت نام می‌شدند و علاوه بر دروس عمومی در دروس مهارتی نیز آموزش می‌دیدند. در ارزیابی که در سال ۱۳۸۳ از این دوره به عمل آمد، نتایج بیانگر آن بود که طول این دوره برای دستیابی دانش آموزان به اهداف دوره (خودکفایی نسبی فردی، اجتماعی و اقتصادی) کوتاه بوده است و بسیاری از مجریان پیشنهاد دوره تکمیلی برای این دوره را نمودند از سوی دیگر، از آنجا که مراحل فرایند تحول شغلی شامل آگاهی شغلی، سوگیری شغلی،

اکتشاف شغلی، آموزش شغلی و پیگیری شغلی است و در دوره مهارت حرفه‌ای، دانش آموزان بلافاصله پس از دوره ابتدایی یعنی بدون مرحله آگاهی شغلی و بدون مشخص بودن علائق شغلی و همچنین انجام تمرینات کافی دست ورزی با ابزار و مواد، چالاکی دست، تقویت هماهنگی بین اعضای مختلف بدن در این دوره به آموزش یک رشته مهارتی می‌پردازند که عملاً مراحل سوگیری شغلی و اکتشاف شغلی در مورد این گروه مورد غفلت قرار می‌گرفت. با توجه به اهمیت موضوع، تلاش‌هایی جهت رسمیت بخشیدن به آموزش‌های پیش حرفه‌ای و حرفه‌ای برای دانش آموزان با نیازهای ویژه، توسط برنامه‌ریزان سازمان آموزش و پرورش استثنایی انجام شد. نتیجه این حرکت مثبت، اهتمام بر قانون‌گذاری در این زمینه بود که در نهایت منجر به تصویب اجرای دوره‌های راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای و متوسطه حرفه‌ای در هفتصد و پنجاه و سومین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش شده است. اجرای دوره‌های راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای (با جایگزین شدن به جای دوره‌های مهارت حرفه‌ای) در سراسر کشور در سال تحصیلی ۸۷-۱۳۸۶ آغاز شد و هدف از اجرای این دوره ایجاد زمینه و بستر مناسب جهت بهره‌مندی دانش آموزان با نیازهای ویژه، از دوره راهنمایی تحصیلی پیش حرفه‌ای است؛ که اهدافی چون تقویت مهارت‌های عمومی زندگی، توانبخشی قوای جسمانی، شناخت استعداد، علایق و رغبت دانش آموزان جهت هدایت حرفه‌ای را به دنبال داشت این دوره، فارغ‌التحصیلان کم‌توان ذهنی دوره ابتدایی و همچنین تعداد محدودی از سایر گروه‌های دانش آموزان استثنایی را که علیرغم هوش بهر عادی، به دلیل معلولیت‌های حسی-حرکتی و با وجود مناسب‌سازی‌های انجام شده قادر به بهره‌گیری از نظام آموزش عادی نیستند، را تحت پوشش قرار می‌دهد (در ویژگی دانش آموزان با نیازهای ویژه تعاریف گروه‌های مختلف دانش آموزان استثنایی ارائه شده است) که در سال ۱۳۹۶ به دوره اول متوسطه پیش حرفه‌ای تغییر نام داد. دوره متوسطه حرفه‌ای نیز در سال ۱۳۸۶ آغاز شد که در حال حاضر این دوره با نام دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه اجرا می‌شود.

آموزش حرفه‌ای در سایر کشورها

موسسات بین‌المللی و اروپایی از قبیل یونسکو، سازمان جهانی کار و کمیسیون اروپا همگی به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش و پرورش پایه باید برای همه فراهم باشد و موجب اشتغال تمامی احاد جامعه گردد. آموزش و پرورش پایه باید دانش حرفه‌ای را ارتقا دهد که قابل تبدیل به فرصت‌هایی برای افراد و کل جامعه است (فیگل، ۲۰۰۹). بنابراین در پرتو این واقعیت که اکثریت عمده‌ی نیروی کار نیازمند دانش فنی و حرفه‌ای هستند، مهارت‌های زندگی باید بخشی از برنامه‌ی درسی آموزش و پرورش پایه باشد. (یونسکو، ۲۰۰۴) امکان مهارت‌مندسازی حرفه‌ای یا تلفیق نوعی اساس دانشی مربوط به آموزش و کارورزی حرفه‌ای برنامه‌ی درسی ابتدایی و دبیرستان پیشتر مورد توصیه‌ی نهادهای بین‌المللی قرار گرفته است. (یونسکو، ۲۰۰۲).

امروزه در اغلب کشورهای دنیا برای انتقال دانش آموزان با نیازهای ویژه از محیط‌های حمایت‌شده مانند مدرسه و موسسات به جامعه، برنامه‌های خاصی در نظر گرفته شده است که چنین برنامه‌هایی به عناوین مختلفی مانند حرفه‌آموزی، توان‌بخشی حرفه‌ای و برنامه انتقال از مدرسه به جامعه معروف هستند.

- در کشور آلمان تلفیق برنامه آموزش دانش آموزان با بازار کار از اهمیت ویژه ای برخوردار است. تحصیل اجباری با آموزش عمومی خاتمه نمی یابد، بلکه شامل آموزش پیش حرفه ای و حرفه ای می باشد.
 - در آمریکا برای انتقال افراد به جامعه، در آموزش عمومی و استثنایی سه دوره سنی در نظر گرفته شده است. در دوره سوم (فواصل سنی ۲۱-۱۶ سال) دانش آموزان دروس نظری، مهارت های عملکردی زندگی، مهارت های استخدامی و زندگی مستقل را فرا می گیرند. در کشور آمریکا برای دانش آموزان استثنایی مانند معلول ذهنی، اتیسم، معلولین جسمی - حرکتی، اختلال یادگیری، ناشنوا یا کم شنوا و مشکلات گفتاری، دیپلم استثنایی پیش بینی شده است. این دیپلم ویژه دانش آموزان استثنایی است که قادر به دریافت دیپلم استاندارد نمی باشند. دریافت این دیپلم بر اساس یکی از موارد زیر می باشد:
- ۱) بر اساس شایستگی و تسلط دانش آموز بر استانداردهای آموزشی پیش بینی شده و گذراندن تعدادی از دروس که توسط مدارس ناحیه در نظر گرفته شده است.
 - ۲) بر اساس تسلط بر مهارت های استخدامی و مهارت های مورد نیاز جامعه
- استاندارد های آموزشی این دوره حمایت های لازم در انجام مناسب سازی ها، متناسب با ویژگی هر یک از دانش آموزان و همچنین حمایت جهت اکتساب مهارت ها توسط دانش آموزان به عمل می آورند.
- در آمریکا دانش آموزان با نیاز ویژه در دوره متوسطه آموزش های خود را در هر یک از استانداردها و حیطه های عملکرد در سه سطح، مشارکتی، با حمایت و مستقل انجام می دهند، تیم آموزش انفرادی در مورد سطح مورد انتظار از دانش آموز تصمیم گیری می نماید
- در کشور استرالیا دانش آموزان استثنایی آموزش های حرفه ای خود را در پایه های یازدهم و دوازدهم در رشته هایی مانند پو شاک، مهارت های زندگی، کشاورزی و صنایع غذایی دریافت می نمایند. این دانش آموزان، آموزش های خود را بر اساس برنامه های آموزش حرفه ای رسمی یا شایستگی های مهارتی که برای دوره تعریف شده است و بر اساس یک برنامه درسی مشارکتی (با همکاری سایر نهادها) انتخاب شده است، دریافت می نمایند.
 - در مدارس کشور ترکیه پس از دوره هشت ساله ابتدایی در دوره آموزش حرفه ای به دانش آموزان مهارت های زندگی، اطلاعات و مهارت های مربوط به کار آموزش داده می شود که منجر به اخذ مدرک دیپلم می شود. این دیپلم به دانش آموزان این امکان را می دهد تا پس از فارغ التحصیلی در محیط های کاری به کار بپردازند.
 - در اتحادیه اروپا برنامه های مختلفی برای حمایت از افراد نوجوان و جوان دارای ناتوانی وجود دارد. برنامه لئوناردو داوینچی به حرفه آموزی اختصاص دارد و هدف آن پشتیبانی و حمایت از بهبود نظام های حرفه آموزی در کشور های عضو از طریق ارتقای مهارت های زبانی مشارکت کننده ها و اشاعه ی فعالیت های نوآورانه در این حوزه بوده است. (کمیسیون اروپا، ۲۰۰۰، ۱۹۹۵). این برنامه ها هم چنین از پروژه هایی حمایت می کرد که به دنبال بهبود کیفیت آموزشی افراد دارای ناتوانی بودند.

- شورای مشورتی اروپا (۲۰۰۰)، سازمان بین المللی کار (۲۰۰۰) و مرکز اروپایی توسعه ی حرفه آموزی همگی اتفاق نظر دارند که برنامه های آتی باید بطور اساسی مبتنی بر دانش و بهبود سطح کیفیت اشتغال باشند. برنامه ها باید به دنبال اشتغال پذیری و ظرفیت کسب درآمد برای گروه های هدف بویژه گروه های آسیب پذیر از قبیل یادگیرندگان دارای ناتوانی و توانمند سازی همه افراد برای مشارکت کامل در جامعه توأم با خودمختاری و استقلال باشند. در واقع کمیسیون اروپا بر این تاکید دارد که راهبرد ۲۰۲۰ اتحادیه اروپا تنها زمانی موفقیت آمیز خواهد بود که اغلب گروه ها مدنظر قرار گیرند و دسترسی افراد جوان دارای ناتوانی به بازار کار تضمین شود. افزون بر این سازمان بین المللی کار ILO عنوان می کند که دسترسی به آموزش و کارورزی حرفه ای VET باید حق تمامی شهروندان باشد
- در انگلستان برنامه حرفه آموزی به گروه هایی از یادگیرندگان ۱۴ تا ۱۹ سال دارای نیازهای آموزش ویژه مشکلات یادگیری ارائه می شود که سابقه ی شکست تحصیلی یا خروج از آموزش و پرورش اجباری دارند. در برخی از مراکز حرفه آموزی، افراد دارای نیازهای آموزشی ویژه، کیفیت تعلیم و تربیتی فعالیت های خود را ارتقاء داده و خدمات بهتری را نسبت به شرایط تلفیقی و عادی ارائه می کنند. مناسب سازی ها روشی مؤثر بر بهبود کسب مهارت یادگیرنده است که بر کارورزی محیط کار این دسته از افراد معطوف بوده است و این مهارت ها را در مراکز کارورزی شبیه سازی می کنند. این فعالیتها به کیفیت و کمیت بالاتر مهارت ها و یادگیری سریعتر آنها در مقایسه با شرایط عادی انجامیده است. یک روش دیگر یادگیری در مراکز حرفه آموزی، طرحی بود که در انگلستان اجرا شد. این برنامه کارورزی با این هدف شروع شد که به یادگیرندگان دارای ناتوانی های مختلف آموزش می داد تا خود مربی شوند. این طرح عبارت بود از ارائه آموزشهای عملی اولیه در مهارت ها و شایستگی های مختلف مربوط به مریبان با این دید که بعداً مورد استفاده قرار می گیرند. این طرح چگونگی اجرای مهارت های یادگیری شده را در شرکت های عادی شرح می داد. این خدمات به مریبان کمک می کرد تا احساس توانمندی بیشتری کنند و ارزشیابی مثبتی از خود دریافت کنند (ویکس، ۲۰۰۶).

مدل های ارایه برنامه آموزش حرفه ای

بررسی های انجام شده توسط کوک^۱ (۲۰۰۰) در رابطه با انواع مدل های ارایه خدمات مربوط به برنامه های آموزش و توانبخشی حرفه ای برای افراد دارای نیازهای ویژه، روش هایی مانند برنامه های مبتنی بر بیمارستان^۲، کارگاههای حمایتی^۳ و اشتغال انتقالی^۴ را شناسایی کرده است. نتیجه کلی که از این بررسی می توان بدست آورد این است که تنها با استفاده از روشهای تشخیصی و علت شناسی نمی توان سطح توانایی کاری افراد دارای نیازهای ویژه را پیش بینی کرد. لازم به تذکر است که آزمون های سنجش علاقه و شخصیت و هوش فرد نیز تنها می توانند

^۱ Cook

^۲ hospital-based programs

^۳ sheltered workshops

^۴ transitional employment

در سطح بسیار پایین و وضعیتی پیش بینی کننده توانمندی های حرفه ای فرد دارای این دسته از اختلالات باشند. بر اساس داده های موجود چهار عامل برای پیش بینی توانایی های شغلی افراد دارای نیاز های ویژه وجود دارد:

- **ارزیابی موقعیتی^۱:** بررسی ها نشان داده اند که ارزیابی شغلی انجام شده در وضعیت شبیه سازی شده کار همراه با افرادی که تکالیف واقعی کاری را انجام می دهند می تواند ارزیابی قابل اعتمادی را از کارایی آتی فرد در محیط شغلی واقعی ارائه کند (بوند^۲ و فراید-میر^۳، ۱۹۸۶، کوک و دیگران، ۱۹۹۰).
- **کیفیت مهارت های اجتماعی:** افرادی که دارای مهارت های بالاتر و معنی دارتری از نظر اجتماعی هستند و تصویر بهتری از خود دارند، آمادگی بیشتری برای انجام فعالیت های حرفه ای در محیط های واقعی را دارند (کوک و دیگران، ۱۹۸۷). توانایی انجام همکاری با سایر کارکنان و همکاران در محیط کار، توانایی کنار آمدن با همکاران و کارفرما و دارا بودن سطح قابل قبولی از توانایی حضور فعال در فعالیت های جاری در سطح کارگاه می تواند پیش بینی کننده مناسبی از میزان موفقیت حرفه ای فرد در نظر گرفته شود.
- **حمایت های حرفه ای در ضمن اشتغال^۴:** افراد دارای نیازهای ویژه نیازمند حمایت و نظارت هایی نامحدود از نظر زمانی هستند (روزنبرگ^۵ و کوک، ۱۹۹۰). یکی از علل این نیازمندی دائمی، ذات و ماهیت اختلالات این دسته از افراد است. دوره بیماری و یا سطح عملکرد در این دسته از افراد بسیار متغیر است به این دلیل سطح نیازهای این افراد را گسترده تر کرده و زمان مورد نیاز برای این حمایت ها را طولانی تر می کند. نوع نگاه جامعه به این دسته از افراد نیز می تواند تعیین کننده باشد. (یانکلویچ^۶، ۱۹۹۰). اغلب همکاران این دسته از افراد به آنان اطمینانی ندارند و گاه از این امر نگران هستند که ممکن است همکاران آنان توانایی انجام کار مربوط به خود را نداشته باشند.
- **حمایت های اجتماعی^۷:** علاوه بر نیازمندی به دریافت حمایت های انفرادی در ضمن انجام کار، اغلب افراد دارای نیازهای ویژه نیازمند این هستند که از جانب جامعه ای که در آن زندگی می کنند مورد حمایت و پشتیبانی قرار گیرند. البته این حمایت ها بایستی پوشش گسترده ای داشته باشد و تنها فعالیت های حرفه ای این افراد را در بر نگیرد (سترول^۸، ۱۹۸۶).

^۱ Situational Assessment

^۲ Bond

^۳ Fried-meyer

^۴ Ongoing Vocational Support

^۵ Rosenberg

^۶ Yankleovich

^۷ Community Support

^۸ Stroul

تعاریف و اصطلاحات

آموزش و تربیت فنی و حرفه ای: به جنبه هایی از فرآیند آموزشی و تربیتی اطلاق می شود که مطالعه فناوری ها و علوم وابسته، کسب نگرش ها، مهارت های عملی، فهم و دانش مرتبط با حرف و مشاغل بخش های گوناگون اقتصادی و زندگی اجتماعی، به همراه آموزش عمومی را در بر می گیرد. این آموزش ها به صورت رسمی، غیر رسمی و سازمان نیافته ارائه می گردد. آموزش و تربیت فنی و حرفه ای در وزارت آموزش و پرورش که به صورت رسمی ارائه می شود، اعم از حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری است و دارای سه بخش زیر می باشد:

- آموزش و تربیت فنی و حرفه ای به عنوان بخشی از آموزش عمومی
- آموزش و تربیت فنی و حرفه ای در شاخه های فنی و حرفه ای و کار دانش
- آموزش و تربیت فنی و حرفه ای در شاخه نظری

دنیای کار: شامل کار مزدی، پیگیری حرفه و شغل در زندگی در همه جنبه های زندگی اجتماعی است. دنیای کار از دنیای آموزش و زندگی شخصی متمایز است. دنیای کار اعم از زندگی شغلی، بازار کار، محیط کار و بنگاه های اقتصادی است.

محیط کار: موقعیت فیزیکی است که افراد در آن کار می کنند و گستره ای و وسیع از فضاها (از خانه تا کارخانه بزرگ) را شامل می شود.

بنگاه اقتصادی: محلی که در آن فعالیت های اقتصادی مبتنی بر استاندارد ملی طبقه بندی فعالیت های اقتصادی صورت می گیرد.

صلاحیت حرفه ای: مجموعه ای از شایستگی های حرفه ای است که با توجه به سطح، نوع و وسعت آنها به سطوح دیگر تقسیم خواهند شد.

هویت حرفه ای: برآیند مجموعه ای از باورها، گرایش ها، اعمال و صفات فرد در مورد حرفه است. بنابراین به دلیل تغییرات این مجموعه در طول زندگی حرفه ای، هویت حرفه ای قابل تکوین در مسیر تعالی است.

گروه تحصیلی - حرفه ای (چند رشته ای تحصیلی - حرفه ای): چند رشته تحصیلی - حرفه ای که در کنار هم قرار می گیرند تا فراگیر را برای انتخاب مبتنی بر علائق، تصحیح در موقعیت بر اساس استعداد و حرکت در مسیر زندگی با توجه به استانداردهای راهنمایی و هدایت تحصیلی - حرفه ای به صورت منطقی یاری می رساند. چند رشته ای ها ممکن است با توجه به شرایط و امکانات منطقه ای هم خانواده، غیر هم خانواده، شایستگی های مبتنی بر گروه های فرعی حرفه و شایستگی های طولی برای کسب کار باشد. گروه بندی تحصیلی - حرفه ای باعث شکل دهی هویت حرفه ای و تکوین آن در طول زندگی خواهد شد.

رشته تحصیلی - حرفه ای: مجموعه ای از صلاحیت های حرفه ای و عمومی است که آموزش و تربیت بر اساس آن اجرا و ارزشیابی می گردد.

شغل: ارائه خدمت خاص توسط یک فرد از طریق انجام وظایفی که توسط کارفرما در مدت زمان معینی تعیین می شود.

حرفه: اصطلاحی گسترده تر از شغل است که نشان دهنده گروهی از مشاغل هم خانواده و مرتبط می باشد. هر حرفه متناسب با پیچیدگی وظایف و شایستگی های مورد نیاز دارای مشاغل (گرایش های) مختلف است.

در دوره دوم متوسطه کاردانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه هر یک از حرفه ها به عنوان یک " رشته تحصیلی" تلقی خواهد می شود.

وظیفه شغلی: بخش تعریف شده و معنی دار از یک شغل که دارای هدف خاص و خروجی (محصول یا خدمت) مشخص می باشد.

شایستگی شغلی: شایستگی شغلی ترکیبی از دانش، مهارت و نگرش مورد نیاز به منظور دستیابی به عملکرد استاندارد در انجام وظیفه یا وظایف شغل مورد نظر است که از طریق آموزش و یا تجربه در محیط واقعی کار توسط افراد کسب می شود. شایستگی شغلی باعث می شود که فرد در حیطه شغلی خود به طور موثری بر اساس سطح توانمندی خود عمل نماید. شایستگی های شغلی بر اساس شرح وظایف مشاغل مربوط تهیه می شود.

استاندارد آموزش شغل: سندی است شامل مجموعه شایستگی های یک شغل، معیارهای سنجش و عملکرد آنها که بر اساس "شرح وظایف مشاغل" مختلف هر حرفه توسط سازمان ها و دستگاه های متولی قانونی تهیه می شود

اصول کلی آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه

در آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه علاوه بر اصول دین محوری، تقویت هویت ملی، اعتبار نقش یادگیرنده، اعتبار نقش مرجعیت معلم (هنرآموز) اعتبار نقش پایه ای خانواده، جامعیت، توجه به تفاوت ها، تعادل، یادگیری مادام العمر، جلب مشارکت و تعامل، یکپارچگی و فراگیری، اصول زیر نیز در برنامه درسی آنها مورد توجه قرار می گیرد:

تنوع بخشی: آموزش فنی و حرفه ای باید تمامی افراد با نیازهای ویژه را تحت پوشش قرار دهد و زیر ساخت های لازم برای کمک به اشتغال این گروه از دانش آموزان در حوزه های گوناگون شغلی و حرفه ای را فراهم نماید. این آموزش ها باید زمینه یادگیری مادام العمر دانش آموزان با نیازهای ویژه را در حوزه شغل و حرفه فراهم نماید و آن را به رسمیت شناسد.

انعطاف پذیری: آموزش فنی و حرفه ای با پذیرش اصل تفاوت های فردی باید از انعطاف و پویایی لازم متناسب با مقتضیات حوزه های شغلی و حرفه ای، شرایط محیطی، بومی، آمایش سرزمینی، استعداد و علائق متقاضیان، فناوری و تنوع روش های اجرا و نوآوری برخوردار باشد.

آموزش براساس نیاز بازار کار: آموزش فنی و حرفه ای باید در سیاستگذاری، برنامه ریزی، گسترش، نظارت و پشتیبانی در تمام سطوح آموزش جهت برآورده نمودن نیاز نیروی انسانی بازار کار، دارای جامعیت و انسجام باشد.

اخلاق حرفه ای: آموزش فنی و حرفه ای باید تربیت نیروی انسانی را بر اساس ارزشهای اسلامی با تأکید بر اخلاق حرفه ای انجام دهد.

توانمند سازی: آموزش فنی و حرفه ای باید با توانمند سازی دانش آموزان با نیازهای ویژه به حداکثر رساندن ظرفیت رشد آنها منجر شود و منابع انسانی به سرمایه های انسانی تبدیل نماید.

کاهش فقر و تولید ثروت: آموزش فنی و حرفه ای باید با تربیت نیروی انسانی مورد نیاز بازار کار زمینه ساز کاهش فقر، جلوگیری از بزهکاری های اجتماعی، تولید ثروت و رفاه اجتماعی باشد.

توسعه فرصت آفرینی: آموزش فنی و حرفه ای باید با پیوند نهادهای رسمی، دولتی، عمومی و استفاده مطلوب و بهینه از ظرفیت های آن ها در زمینه های مختلف صنعتی، کشاورزی، باغبانی، فرهنگی و اجتماعی شرایط را برای پذیرش این دانش آموزان در جامعه را فراهم آورد.

چشم انداز

آموزش و پرورش استثنایی کشور با تعامل با دستگاه های متولی آموزش حرفه ای کشور و با استفاده بهینه از تحولات علمی جهان در خصوص آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه و بهره مندی از فنون و ارتباطات و فناوری اطلاعات در یک دوره ۵ ساله تا افق ۱۴۰۵ شرایطی را فراهم نماید تا ضمن پوشش تحصیلی حداکثری این گروه از دانش آموزان و طراحی سیستم های آموزشی متناسب با توانمندی آنها با مشارکت نهادهای، خانواده ها و جامعه محلی نسبت به توسعه و تقویت مهارت های حرفه ای به منظور رسیدن به خودکفایی نسبی فردی، اجتماعی و اقتصادی اهتمام نماید.

اهداف کلی سند

- ۱) برنامه ریزی های لازم در جهت آموزش حرفه ای دانش آموزان با نیازهای ویژه متناسب با توانمندی های ذهنی - جسمی آنان جهت دستیابی نسبی به خودکفایی فردی، اجتماعی و اقتصادی
- ۲) برنامه ریزی و تامین وسایل و امکانات آموزش حرفه ای در مدارس
- ۳) توسعه ظرفیت های پژوهش و نوآوری در زمینه آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۴) استفاده بهینه از ظرفیت های ملی و منطقه ای در امر آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۵) توسعه آموزش های حرفه ای با استفاده از توان و ظرفیت بخش های دولتی و غیر دولتی
- ۶) پرورش ابعاد زیستی، روانی، اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان با نیازهای ویژه

راهبردها و راهکارهای آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه

راهبرد ۱) توسعه و ارتقاء کمی و کیفی آموزش های مهارتی

- راهکار ۱ توسعه رشته های مهارتی دانش آموزان با نیازهای ویژه
- راهکار ۲: توسعه آموزش های کاردانش خاص با استفاده از توان و ظرفیت بخش های دولتی و غیر دولتی
- راهکار ۳: ساماندهی برنامه درسی و منابع درسی رشته های مهارتی

- راهکار ۴: طراحی و استقرار الگوهای آموزش مهارتی با رویکرد تقاضا محوری - مبتنی بر بازار کار بومی و محلی
 - راهکار ۵: توسعه مشاوره آموزشی و شغلی در تمامی مدارس
 - راهکار ۶: برنامه ریزی جهت شناسایی توانمندی های دانش آموزان با نیازهای ویژه در راستای حضور در عرصه مسابقات و جشنواره ها
 - راهکار ۷: تدوین آیین نامه ها، دستورالعمل ها و بخشنامه ها
 - راهکار ۸: ایجاد زمینه مساعد برای کارورزی این گروه از دانش آموزان در محیط های واقعی کار در کنار دانش آموزان عادی و یا محیط های شبیه سازی شده و تلفیق نظریه های یاددهی یادگیری با علم و عمل
 - راهکار ۹: ایجاد زمینه مشارکت هنرآموزان در برنامه ریزی های آموزشی و درسی مدارس
 - راهکار ۱۰: اصلاح و تقویت سازو کار مدیریت مدارس به منظور ارتقای کارآمدی آنها
 - راهکار ۱۱: شناخت استعدادها، علایق و رغبت های دانش آموزان و ایجاد زمینه ی مساعد جهت هدایت حرفه ای دانش آموزان در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
 - راهکار ۱۲: ایجاد انعطاف در برنامه درسی این گروه از دانش آموزان به منظور شکوفایی توانمندی های آنها
 - راهکار ۱۳: تدوین الزامات ورودی برای هر یک از رشته های مهارتی
 - راهکار ۱۴: ارتقای کیفیت فرایند آموزش حرفه ای با تکیه بر استفاده هوشمندانه از فناوری های نوین
 - راهکار ۱۵: استفاده بهینه از ظرفیت های ملی و منطقه ای در امر آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
 - راهکار ۱۶: توسعه تجارب و تقویت مهارت های عمومی، شناختی و جسمانی برای بهبود زندگی فردی و اجتماعی دانش آموزان (افزایش مهارت های زندگی)
 - راهکار ۱۷: ایجاد زمینه ارتقاء انگیزه ی کار و فعالیت، و کسب مهارت های شغلی دانش آموزان، با تاکید بر توانبخشی حرفه ای
 - راهکار ۱۸: بهبود اثر بخشی و کارآیی آموزش های حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
- راهبرد ۲) توسعه مشارکت ذینفعان و فرصت آفرینی**
- راهکار ۱: فراهم سازی بستر مناسب جهت گسترش حضور بخش غیر دولتی و تعاونی
 - راهکار ۲: توسعه مشارکت سازمان های متولی آموزش مهارتی
 - راهکار ۳: برنامه ریزی جهت بهره برداری از فرصت های آموزشی در سایر دستگاه های متولی آموزش مهارتی و احصاء ظرفیت های همکاری چند جانبه متقابل
 - راهکار ۴: ایجاد نگرش مثبت به توانمندی های دانش آموزان با نیازهای کشور در جامعه
 - راهکار ۵: جلب مشارکت های مردمی برای ایجاد و تجهیز کارگاه های مدارس

راهبرد ۳) جذب، نگهداری و توانمند سازی و ارتقاء صلاحیت های حرفه ای و مهارتی دبیران، هنرآموزان، کار شنا سان دوره اول متوسط پیش حرفه ای و کاردانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه

- راهکار ۱: فراهم نمودن فرصت های تربیتی واقعی در فرآیند تربیت و کمک به جذب متریان متناسب با بازار کار در سطح محلی از طریق افزایش مشارکت جامعه محلی به ویژه بنگاه های اشتغال
- راهکار ۲: حمایت از هنر آموزان خلاق و نوآور در آموزش حرفه ای به دانش آموزان با نیازهای ویژه
- راهکار ۳: برنامه ریزی جهت دعوت از صاحب نظران در آموزش های مهارتی به دانش آموزان با نیازهای ویژه برای برگزاری نشست های تخصصی
- راهکار ۴: فراهم کردن بستر حضور کارشناسان، هنرآموزان در جلسات و سیمینار های تخصصی بین المللی
- راهکار ۵: ارتقای علمی هنرآموزان و افزایش سطح دانش تخصصی، مهارت حرفه ای، و کیفیت تدریس آنان از طریق آموزش های مداوم، کوتاه مدت و پودمانی
- راهکار ۶: تمرکز زدایی و واگذاری پاره ای از اختیارات برنامه درسی و منابع آموزشی (درسی) به هنرجویان استان ها به منظور استفاده از پتانسیل بومی و ایجاد رقابت سالم حرفه ای

راهبرد ۴) تقویت، ارتقاء و کیفی سازی برنامه های آموزش مهارتی با اجرای پژوهش های کاربردی

- راهکار ۱: اهتمام به پژوهش محوری در تصمیم سازی
- راهکار ۲: گسترش جریان متنوع آموزش و بازنگری مستمر در برنامه های آموزشی متناسب با تحولات علمی جهان و ایران، یافته های پژوهشی و نیاز بازار کار

راهبرد ۵) استانداردسازی کارگاه های مهارتی

- راهکار ۱: توسعه، بهبود فضا و ارتقاء، تکمیل تجهیزات مدارس
- راهکار ۲: ایجاد امکانات لازم برای افزایش کیفیت آموزش مهارتی و ارتقای مهارت دانش آموزان

راهبرد ۶) توسعه و ارتقاء بهره وری منابع مالی مدارس

- راهکار ۱: تلاش جهت جذب منابع مالی آموزش مهارتی
- راهکار ۲: افزایش درآمد مدارس

ساختار

الف) دوره اول متوسطه تحصیلی پیش حرفه ای

این دوره دارای سه پایه تحصیلی می باشد و هدف کلی آن رشد مهارت های زندگی، مهارت های تحصیلی و مهارت های پیش حرفه ای متناسب با ویژگی ها و علایق دانش آموزان می باشد.

دوره اول متوسطه تحصیلی پیش حرفه ای خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه شامل دانش آموزان کم توان ذهنی و سایر دانش آموزان با نیازهای ویژه است که قادر به بهره مندی از آموزش عادی در مدارس عادی و ویژه نمی باشند.

این دوره علاوه بر اهداف کاربردی در دروس ریاضی، علوم، فارسی و ... تأکید زیادی بر آموزش های پیش حرفه ای دارد محورهای اصلی آموزش در این دوره آموزش عمومی و آموزش مهارت های پیش حرفه ای می باشد.

- محور آموزش عمومی شامل دست یابی دانش آموزان به قابلیت خود اتکایی، تحصیلی کاربردی، خود هدایتی، سازگاری اجتماعی، فرهنگی، دینی و اخلاقی و قابلیت های اقتصادی است.

- محور آموزش مهارت های پیش حرفه ای شامل دو بخش سوگیری شغلی و اکتشاف شغلی از فرایند تحول شغلی^۱ است. لذا در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای و در درس کاروفناوری دانش آموزان به انجام فعالیت هایی در زمینه های مختلف شغلی (صنعت، کشاورزی و خدمات) می پردازند تا علاوه بر تقویت دست ورزی، چالاکی و هماهنگی بین اعضای مختلف بدن، روحیه انجام کار گروهی آنها تقویت شده و توانمندی و علائق شغلی آنها سنجیده و فرایند اکتشاف شغلی با سهولت بیشتری صورت پذیرد تا دانش آموزان به مناسب ترین رشته مهارتی در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه هدایت شوند.

راهنمایی و هدایت شغلی: راهنمایی و هدایت حرفه ای دانش آموزان به تناسب ویژگی های فردی، الزامات ورودی هر یک از رشته های مهارتی و عوامل تاثیر گذار اجتماعی اقتصادی آنها توسط گروه هدایت حرفه ای (مدیر، معاون، مشاور، نیروی توان بخشی، دبیر درس هنر، دبیر درس کاروفناوری و دبیر درس مهارت های اجتماعی اقتصادی) در پایه نهم دوره اول متوسطه پیش حرفه ای انجام می شود.

ب) دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه

دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه دارای سه پایه تحصیلی است. هدف کلی آن رشد مهارت های زندگی روزمره، تحصیلی کاربردی و مهارت های حرفه ای دانش آموزان متناسب با ویژگی و علائق آنها می باشد و شامل دروس عمومی، انتخابی و مهارتی می باشد. دروس عمومی شامل دروس ریاضی، فارسی، علوم، مطالعات اجتماعی و تربیت بدنی می باشد. در این دروس اهداف کاربردی مورد تأکید می باشد. دروس انتخابی (شامل: کار با رایانه، صنایع دستی، تربیت بدنی پیشرفته، پرورشی، مهارت های زندگی، مشاغل ساده و ..) و دروس مهارتی شامل شایستگی های غیر فنی و شایستگی های فنی می باشد

- آموزش در این دوره براساس دو محور اساسی آموزش عمومی و آموزش حرفه ای می باشد.

- در محور آموزش عمومی هدف کسب قابلیت های آموزشی کاربردی، فعالیت های روزمره زندگی، رشد

^۱ فرایند تحول شامل ۱- آگاهی شغلی (دوره ابتدایی) ۲- سوگیری شغلی (ابتدایی و دوره اول متوسطه پی حرفه ای) ۳- اکتشاف شغلی (دوره اول متوسطه پی حرفه ای) ۴- آموزش شغلی (دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه) ۵- جایگزینی و بازآموزی شغلی بعد از دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه است.

جسمانی، ، خود مراقبتی، استفاده مناسب از منابع اجتماعی و فعالیت های مربوط به پر کردن اوقات فراغت می باشد.

- در محور آموزش حرفه ای کسب توانمندی در یک رشته مهارتی متناسب (بر اساس رویکرد شایستگی محور) با ویژگی دانش آموزان می باشد و همچنین این حیطه دانش آموزان را با اطلاعات و مهارت های مورد نیاز برای ورود در محیط کار آشنا می کند و دانش آموزان در جایگاه شغلی و یا در محیط های شبیه سازی شده به کارورزی در مهارت کسب شده می پردازند.

رویکرد و جهت گیری کلی در برنامه درسی

قرن ها، نظریه پردازان سعی کرده اند تا تفاوت های موجود میان آدمیان را در اصطلاحات قانونی توضیح داده و روش هایی را که الگوهای سازگار رفتار، بدان طریق پدید می آید تشریح کرده و توضیح دهند. هر نظریه پرداز به رشد و تحول انسان به گونه ای متفاوت از دیگران نظر کرده است. اما امروزه همه نظریه پردازان بر این موضوع اتفاق نظر دارند که افراد با توانایی های متفاوت هوشی می توانند از تعلیم و تربیت بهره مند شوند و در این راستا تعلیم و تربیت برای شهروندان با نیازهای ویژه بیش از شهروندان بهنجار اهمیت دارد. زیرا گروه بهنجار می توانند به طور غیررسمی به توسعه مهارت هایشان بپردازند، اما شهروندان با نیازهای ویژه بدون بهره گیری از توجه و مراقبت های تربیتی به این امر قادر نمی باشند. بدیهی است دانش آموزان با نیازهای ویژه متناسب با تفاوت هایشان از سایر دانش آموزان به نوع خاصی از تعلیم و تربیت نیاز دارند و این اصل تعیین کننده دیدگاه برنامه درسی حاکم بر برنامه ریزی برای این دانش آموزان است.

دیدگاه برنامه درسی عبارت است از یک موضع گیری اساسی درباره فرایند یاددهی — یادگیری در ابعاد گوناگون نظری و عملی. ابعاد مختلف یک دیدگاه شامل آرمان های تربیتی، تلقی نسبت به یادگیرنده، تلقی نسبت به فرایند یادگیری، تلقی نسبت به فرایند آموزش، تلقی نسبت به محیط یادگیری و نقش معلم و تلقی نسبت به ارزشیابی آموخته ها می باشد.

دیدگاه حاکم بر برنامه درسی در دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کاردانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه تلفیقی از دیدگاه های قابلیت مدار، انتقال فرهنگی، دیدگاه موضوعی (در حد نیاز) و دیدگاه انسان گرایانه می باشد. هدف آرمانی در این فرادیدگاه ارتقاء منزلت دانش آموزان با نیازهای ویژه در جامعه از طریق رشد فضایل اخلاقی و کسب مهارت های حرفه ای و دستیابی به خودکفایی شخصی، اجتماعی و اقتصادی می باشد. لذا تأکید آن در کلیه عناصر برنامه، بر آموزش های کاربردی - مهارتی می باشد.

مولفه و اجزای برنامه درسی دوره اول متوسطه پیش حرفه ای

تلقی در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای		مولفه و اجزای برنامه درسی ملی	ردیف
اکتساب شایستگی های عمومی و شایستگی پیش حرفه ای (حداقل های اجتماعی و مهارتی)		آرمان های تربیتی ^۱	۱
تحقق سطوح شایستگی ها براساس استانداردهای آموزشی		تلقی نسبت به فرآیند یادگیری ^۲	۲
فرآیند آموزش مبتنی بر شایستگی و اطمینان از تحقق آن براساس استاندارد عملکرد در هر تکلیف کاری و ایجاد شرایط برای تداوم آن		تلقی نسبت به فرآیند آموزشی ^۳	۳
دروس انتخابی	دروس / شایستگی های عمومی	تلقی نسبت به محیط یادگیری ^۴	۴
	مدرسه ای		
هنرجویان با ظرفیت ها و توانایی های گوناگون نقشی فعال در کسب همه واحدهای شایستگی مبتنی بر استاندارد عملکرد و با توجه به موقعیت های خویش دارند		تلقی نسبت به دانش آموز ^۵	۵
سازماندهی محیط یادگیری / تسهیلگر و هدایت کننده به منظور تحقق صلاحیت های حرفه ای در یادگیرندگان		تلقی نسبت به دانش آموز ^۶	۶
ارز شیبایی پیشرفت تحصیلی مبتنی بر استانداردهای آموزشی ارزشیابی نهایی تهیه شده توسط سازمان آموزش و پرورش استثنایی		تلقی نسبت به فرآیند ارزشیابی ^۷	۷

^۱ برنامه درسی ملی بندهای ۷-۶-۳-۲-۱

^۲ برنامه درسی ملی بند ۹

^۳ برنامه درسی ملی بندهای ۱۴-۱۳-۱۱

^۴ برنامه درسی ملی بند ۴

^۵ برنامه درسی ملی بند ۴

^۶ برنامه درسی ملی بند ۴

^۷ برنامه درسی ملی بند ۱۰

مولفه و اجزای برنامه درسی دوره دوم متوسطه کار دانش خاص با نیازهای ویژه

ردیف	مولفه و اجزای برنامه درسی ملی	تلقی در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه
۱	آرمان های تربیتی ^۱	اکتساب شایستگی های فنی و غیرفنی دنیای کار، عمومی (حداقل های اجتماعی)
۲	تلقی نسبت به فرآیند یادگیری ^۲	تحقق سطوح شایستگی ها براساس استانداردهای آموزشی
۳	تلقی نسبت به فرآیند آموزشی ^۳	فرآیند آموزش مبتنی بر شایستگی و اطمینان از تحقق آن براساس استاندارد عملکرد در هر تکلیف کاری و ایجاد شرایط برای تداوم آن
۴	تلقی نسبت به محیط یادگیری ^۴	شایستگی فنی
		شایستگی غیرفنی دنیای کار
		شایستگی عمومی
		مدرسه ای + محیط واقعی کار
		مدرسه ای + محیط واقعی کار
		مدرسه ای
۵	تلقی نسبت به هنر جو ^۵	هنرجویان با ظرفیت ها و توانایی های گوناگون نقشی فعال در کسب همه واحدهای شایستگی مبتنی بر استاندارد عملکرد و با توجه به موقعیت های خویش دارند
۶	تلقی نسبت به هنر آموز / دانش آموز ^۶	سازماندهی محیط یادگیری / تسهیلگر و هدایت کننده به منظور تحقق صلاحیت های حرفه ای در یادگیرندگان
۷	تلقی نسبت به فرآیند ارزشیابی ^۷	ارزشیابی پیشرفت تحصیلی مبتنی بر استانداردهای آموزشی ارزشیابی نهایی براساس استانداردهای صلاحیت های حرفه ای دنیای کار

^۱ برنامه درسی ملی بندهای ۷-۶-۳-۲-۱

^۲ برنامه درسی ملی بند ۹

^۳ برنامه درسی ملی بندهای ۱۴-۱۳-۱۱

^۴ برنامه درسی ملی بند ۴

^۵ برنامه درسی ملی بند ۴

^۶ برنامه درسی ملی بند ۴

^۷ برنامه درسی ملی بند ۱۰

ویژگی های آموزش در دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کاردانش خاص

دانش آموزان با نیازهای ویژه

بر اساس اهداف، آموزش در دوره اول متوسطه پیش حرفه ای به شرح مندرج در جدول زیر می باشد.

توضیحات	مولفه
وزارت آموزش و پرورش	تامین نیروی انسانی (دبیر)
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	محتوای دروس
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	جدول دروس
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	نیازسنجی آموزشی
محیط های شبیه سازی شده کارگاهی + مدرسه	محیط آموزشی
ارائه گواهینامه پایه نهم خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه	ارائه مدرک تحصیلی
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	مسئولیت اجرای برنامه آموزشی
دختر و پسر	جنسیت پذیرش
دبیرستان دوره اول متوسطه پیش حرفه ای	محل ثبت نام
قانون اهداف و وظایف آموزش و پرورش	شمول قانون
وزارت آموزش و پرورش	بسته آموزشی دروس
وزارت آموزش و پرورش	هزینه اجرای آموزش عمومی و پیش حرفه ای
وزارت آموزش و پرورش	تامین تجهیزات و فضای آموزش عمومی و پیش حرفه ای

بر اساس اهداف، آموزش در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه به شرح مندرج در جدول زیر می باشد.

توضیحات	مولفه
وزارت آموزش و پرورش + دنیای کار	تامین نیروی انسانی (هنر آموز و استاد کار)
دنیای کار (دستگاه های متولی آموزش حرفه ای)	استاندارد شغلی
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی + دنیای کار	شایستگی های شغلی
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	جدول دروس
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	نیازسنجی آموزشی
کمک کار ساده، کمک کار، کمک	سطوح صلاحیت حرفه ای
محیط های واقعی کارگاهی + مدرسه + محیط کار	محیط آموزشی
ارائه مدرک دیپلم خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه	ارائه مدرک تحصیلی
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	شایستگی حرفه ای
وزارت آموزش و پرورش / سازمان آموزش و پرورش استثنایی	شایستگی عمومی
دختر و پسر	جنسیت پذیرش
هنرستان دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه	محل ثبت نام
قانون اهداف و وظایف آموزش و پرورش	شمول قانون
وزارت آموزش و پرورش	بسته آموزشی دروس عمومی و حرفه ای
وزارت آموزش و پرورش	هزینه اجرای آموزش حرفه ای و کارورزی
وزارت آموزش و پرورش	تامین تجهیزات و فضای آموزش حرفه ای

اصول حاکم بر برنامه های درسی دوره های اول متوسطه پیش حرفه ای و دوم متوسطه کار دانش خاص

دانش آموزان با نیازهای ویژه

به منظور پاسخگویی به نیازهای ویژه ی یادگیرندگان، درمورد انتخاب اهداف؛ تدوین محتوا؛ سازماندهی محتوا؛ شیوه های یاددهی — یادگیری؛ اشاعه ی برنامه؛ شیوه های ارزشیابی و مدیریت رفتار اصول زیر مورد توجه قرار می گیرد:

۱) اصول حاکم بر گزینش اهداف

اهداف:

- با توجه به ارزش ها و نظام اعتقادی کشور انتخاب شود.
- متناسب با نیازهای جامعه (مشاغل ، ارزشها ، نیازها و انتظارات نهادها) باشد.
- با توجه به نیازها و توانایی های یادگیری یادگیرندگان انتخاب شود
- به کاربردی بودن موضوعات در زندگی یادگیرندگان توجه شود.
- به حیطه های سه گانه یادگیری (دانش ، مهارت ها و نگرش ها) توجه شود.
- به سطوح مختلف یادگیری توجه شود.
- به مهارت های زندگی توجه شود.
- از قابلیت اجرایی و انعطاف برخوردار باشد.
- با فلسفه تعلیم و تربیت ، رویکردهای برنامه ی درسی و اصول یادگیری در ارتباط باشد.
- به تفاوت های فردی و جنسیت ها توجه شود.

۲) اصول حاکم بر انتخاب محتوا

محتوا:

- متناسب با توانایی های ذهنی و سطح تحول شناختی یادگیرندگان انتخاب می شود.
- با عنایت به محدودیت ظرفیت یادگیری یادگیرندگان ، محتوای برنامه با تمرکز بر نیازهای خاص آنها انتخاب می شود. لذا حجم محتوا در حد ضروریات محدود می گردد.
- انتخاب محتوا در جهت توانمند سازی یادگیرندگان در زندگی روزمره بوده و لذا تأکید برجسته های کاربردی و مهارتی محتوا می باشد.
- در انتخاب محتوا انتقال ارزش های مورد تأکید برنامه مورد توجه خواهد بود.
- در انتخاب محتوا پرورش نگرش های ضروری مورد توجه خواهد بود.
- با حیطه های سه گانه اهداف متناسب باشد.
- با توجه به نیازهای فرد و جامعه انتخاب می شود.
- با رویکرد یا رویکردهای برنامه درسی در ارتباط می باشد.

- دارای اعتبار علمی می باشد.
- به تجارب و آموخته‌های قبل دانش آموزان توجه می شود.
- با توجه به شرایط محلی ، محیطی و اجتماعی از انعطاف لازم برخوردار می باشد.
- با نیازهای فعلی و آتی دانش آموزان و جامعه در ارتباط باشد.
- به ارزش های جهانی و مسائل جامعه (همکاری، مسئولیت پذیری ، بشر دوستی، وحدت ملی ، سعه صدر، احترام به مذاهب) توجه می کند.
- ارزشها به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم (ارزش های فردی، ارزش های اعتقادی و اخلاقی ، ارزش های مربوط به طبیعت و ارزش های جهانی) آموزش داده می شود.
- به رشد تفکر و خلاقیت فراگیر کمک می کند.
- برای فراگیران قابل فهم می باشد.
- با توجه به وجود تفاوت های بین فردی متنوع و گسترده در میان دانش آموزان با نیازهای ویژه در انتخاب محتوا، تدوین محتوای تکمیلی و فعالیت های مکمل مورد توجه قرار می گیرد.

(۳) اصول حاکم بر سازماندهی محتوا

- تحول ذهنی ، جسمی، عاطفی، اخلاقی و... یادگیرندگان مدنظر قرار می گیرد.
- ارتباط عرضی محتوا با سایر برنامه های درسی پایه، مورد توجه قرار می گیرد.
- ارتباط عمودی محتوا با محتوای دوره های قبل و بعد مورد توجه قرار می گیرد.
- محتوا در کل دوره و در هر بخش از ساده به دشوار سازماندهی می گردد تا ضمن رعایت پیش بایست‌ها، ضریب موفقیت یادگیرندگان افزایش یابد.
- در حد امکان محتوا در قالب عملی ، ملموس و عینی سازمان می یابد.
- یادگیرنده را در جریان یادگیری و به کارگیری حواس، عواطف ، قوه تفکر و دست ورزی فعال می نماید.
- زمینه را برای فعالیت های جمعی و یادگیری مشارکتی ایجاد می کند.
- از نظم منطقی برخوردار می باشد.
- از انواع روشها و راهبردهای یاددهی - یادگیری بهره گیری می شود.
- از راهبردهای تلفیق استفاده می شود.
- یادگیرنده را با یک چالش فکری در حد توانایی های یادگیری اش مواجه می نماید.
- یادگیرنده را به پژوهش، جستجوگری و مطالعه ترغیب می نماید.
- به اصل فزاینده‌گی و تکرار (افزایش تدریجی محتوی همراه با عمق و وسعت بیشتر ، فراهم کردن فرصت برای بروز خلاقیت و...) توجه می شود.
- حتی الامکان با توجه به تفاوت های محیطی و فرهنگی تدوین می شود.

- مفاهیم و موضوعات مربوط به مسایل اخلاقی، اعتقادی و ارزشی براساس یک طرح و نقشه حساب شده با بهره‌گیری از رویکرد تلفیقی سازماندهی می‌شود.
- زمینه لازم برای نوآوری و خلاقیت در معلمان را ایجاد می‌نماید.
- اصل ساده نویسی در متن رعایت می‌شود.
- از تصاویر گویا و جذاب به منظور تفهیم بهتر محتوا استفاده می‌شود.
- به تفاوت های فردی و جنسیت در فراگیران توجه می‌شود.
- با عنایت به همخوانی سازماندهی پودمانی با اهداف برنامه و نیازهای گروه هدف، محتوا حتی الامکان در قالب واحدهای آموزشی (پودمان ها) سازماندهی می‌گردد.
- به منظور کسب مهارت و تثبیت یادگیری در یادگیرنده، محتوا در قالب گام‌های آموزشی براساس شرایط ویژه‌ی آنها سازماندهی می‌شود.

۴) اصول حاکم بر شیوه های یاددهی - یادگیری

- در برنامه مبتنی بر آموزش کاربردی - مهارتی، فرآیند یاددهی - یادگیری؛ فرایندی تعاملی، پویا و عمل‌گرا است.
- نقطه شروع فعالیت آموزشی سطح پایه دانش و مهارت یادگیرنده است و سرآغاز فرآیند آموزش، ارزیابی و سنجش ورودی پیش نیازها، توانایی و آمادگی یادگیرنده است.
- با توجه به محدودیت های ذهنی و کاستی مهارت های شناختی، آموزش به گونه ای عینی و با تأکید آموزش چند رسانه ای ارایه می‌گردد.
- استفاده از فناوری آموزشی و طراحی مواد و فعالیت های کمک آموزشی جزء لاینفک آموزش ویژه بوده و دراین راستا همراهان تخصصی نظیر سرپرست آموزشی، اجرای برنامه را نظارت و همراهی می‌کنند.
- فرآیند یاددهی - یادگیری ایجاد فرصت کافی برای تمرین، کسب تسلط و مهارت ورزی را مدنظر قرار می‌دهد.
- براساس نظارت دقیق و ارزیابی های کمی و کیفی در فرآیند آموزش، فعالیت های تکمیلی و ترمیمی لازم توسط معلم و همکاران تخصصی پیشنهاد، طراحی و ارائه می‌گردد.
- با عنایت به فقر انگیزی و تجربه ی شکست در یادگیرندگان با نیازهای ویژه فرآیند یاددهی - یادگیری مستلزم ایجاد انگیزه، حفظ برانگیختگی مناسب، ایجاد تجارب موفق و پرورش اعتماد به نفس در یادگیرنده می‌باشد.
- در فرآیند یاددهی - یادگیری معلم تسهیل گر، بازخورد دهنده و راهنمای آموزش است و فرآیند مزبور توسط تیم آموزشی و توانبخشی همراهی و تقویت می‌گردد و معلم عضو اصلی تیم آموزشی و توانبخشی است.
- با عنایت به آن که برنامه در سطح گروه های دانش آموزان با نیازهای ویژه طراحی و تدوین می‌گردد و به دلیل وجود تفاوت های بین فردی و درون فردی آنها لازم است در اجرای برنامه انعطاف و انطباق گام‌های آموزش با فرد دانش آموزان مدنظر قرار گیرد.

۵) اصول حاکم بر شیوه های ارزشیابی از آموخته ها

- ارزشیابی براساس میزان آمادگی قبل از آموزش و میزان تسلط حین و پس از آموزش اجرا می گردد.
- ارزشیابی بعنوان یک فعالیت تخصصی توسط معلم و تیم آموزشی و توانبخشی انجام خواهد شد.
- ارزشیابی براساس اصول سنجش پویا می باشد.
- در ارزشیابی شرایط عاطفی - روانی، شخصیتی و انگیزشی یادگیرنده مورد توجه قرار می گیرد.
- در ارزشیابی از روشهای مختلف ارزیابی بهره گیری می شود.
- ارزشیابی به صورت فرایندی هدفمند براساس ملاکها و استانداردهای آموزشی و براساس جدول هدف - محتوا صورت می پذیرد.
- ارزشیابی برنامه فرآیندی پویا، مهارت نگر و تسلط یاب است که می کوشد نیمرخی از توانمندی و کاستی های یادگیرنده فراهم آورد.
- در ارزشیابی از ابزارهای مختلف از جمله سیاهه ی رفتار، آزمون عملکردی، سنجش کارپوشه و... استفاده خواهد شد.

۶) اصول حاکم بر اشاعه ی برنامه درسی

- با عنایت به آموزه های تربیتی مکتب اسلام، دیدگاه برنامه به دانش آموز مبتنی بر ارزش ذاتی و رعایت حقوق انسانی و شهروندی می باشد. در این دیدگاه به کودک و نوجوان استثنایی ابتدا به عنوان یک انسان و سپس به عنوان انسانی که دارای نیازهای ویژه است نگریسته می شود. بر همین اساس آموزش، رشد و مشارکت در فعالیتهای اجتماعی از حقوق اساسی دانش آموز به حساب می آید. لذا با توجه به گستردگی مفاهیم و چندبعدی بودن آموزش، موفقیت در اجرای برنامه ی این دوره نیازمند همکاری فعال بخش های مختلف دولتی و غیردولتی به قرارذیل خواهد بود.
- اطلاع رسانی و توجیه ابعاد برنامه جدید و لوازم تحقق موفقیت آمیز آن برای خانواده ها از طریق رسانه های عمومی، برگزاری همایش و نمایشگاه، جلسات توجیهی مدارس و انجمن اولیاء و مربیان و فراهم سازی امکان بازدید انجام می گیرد.
 - ارتباط و تعامل مستمر میان خانواده و مدرسه، ایجاد هماهنگی و افزایش کارآمدی برنامه، تعامل تیم آموزشی و توانبخشی با خانواده از طریق آموزش خانواده انجام می شود.
 - جهت آشنایی معلمان با ابعاد مختلف برنامه جدید، دوره های ضمن خدمت طراحی می شود. اجرای این دوره ها به تناسب شرایط و امکانات بصورت متمرکز یا منطقه ای برگزار می گردد و در همین راستا دوره تأمین مدرس برحسب مورد و ضرورت، طراحی و اجرا می گردد.
 - در اشاعه ی برنامه، الگوی توانبخشی مبتنی بر جامعه مدنظر قرار می گیرد تا امکان گسترش آموزش، خدمات و تسهیل دسترسی مخاطبان به برنامه فراهم شود.
 - دانش افزایی دست اندرکاران آموزش، توانبخشی و مدیریت و کارشناسان ستادی مرتبط با برنامه از طریق تشکیل دوره های توجیهی - آموزشی کوتاه مدت انجام می شود.

- جهت آشنایی مدرسان مراکز تربیت معلم و ارتقاء توانایی آنان برای تدریس برنامه جدید کارگاه‌های آموزشی نظارت طراحی می‌شود.
- براساس برنامه جدید کتابهای درسی مراکز تربیت معلم مرتبط با این دوره‌ها تألیف می‌شود.

(۷) اصول حاکم بر مدیریت رفتاری

- مدیریت رفتاری یادگیرندگان مستلزم بکارگیری اصول و فنون رفتاری - شناختی و اجتماعی می‌باشد.
- در مدیریت رفتاری علاوه بر معلم، مشاور بعنوان تیم آموزش و توانبخشی در موارد ویژه مشکلات رفتاری، برنامه‌های مداخله‌ای مناسب را طراحی، پیشنهاد و اجرا می‌کند.
- با توجه به شرایط ویژه رفتاری یادگیرندگان، دانش آموزان در حجم کلاسی مناسب و محدود (۱۱-۶ نفر) گروه‌بندی می‌شوند.

فرآیند برنامه ریزی درسی و آموزشی دوره دوم متوسطه کار دانش خاص آموزان با نیازهای ویژه

برنامه ریزی درسی و آموزشی در این گروه از دانش آموزان بر اساس اقتضات دنیای کار، دنیای آموزشی و مبانی نظری طراحی برنامه های درسی در این حوزه بصورت در هم تنیده خواهد بود. راهنمای برنامه درسی، برنامه درسی، منابع و رسانه های یادگیری، اجرا و اصلاح مطابق این مراحل تهیه و تدوین می گردد.

طراحی گروه‌ها رشته‌های تحصیلی کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه

بر اساس سند تحول بنیادین، برنامه درسی ملی، اساسنامه سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور، مسیر توسعه حرفه‌ای در نیاز سنجی شغلی، ساختار نظام آموزشی کشور، طراحی و ساختار رشته‌های تحصیلی - حرفه‌ای (عناوین رشته‌ها و گرایش‌های تحصیلی) بر معیارهای زیر استوار است:

- دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه یک دوره سالی واحدی است.
- تعداد واحدهای کسب شده برای دریافت مدرک دیپلم دوره ۹۶ واحد است.
- دانش آموزان (هنرجویان) در ابتدای پایه دهم رشته مهارتی خود را تعیین می‌کنند.
- قبل از ورود به دوره دوم متوسطه کار دانش خاص، کاربرگ الزامات حرفه‌ای که نشان دهنده حداقل قابلیت های حسی - حرکتی برای ورود به آن رشته می‌باشد برای دانش آموزانی که از نظر جسمانی و شناختی دچار مشکل می‌باشند، تکمیل می‌گردد.
- دروس عمومی، انتخابی، اختیاری و شایستگی های فنی و غیر فنی به دانش آموزان در طول دوره ارائه می‌شود
- شایستگی های مهارتی ارائه شده در دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای ویژه بر اساس چارچوب صلاحیت های حرفه ای ملی و با رعایت استانداردهای حرفه ای سازمان ها و نهاد های متولی آموزش حرفه ای انجام خواهد شد.
- هر واحد درس نظری معادل ۱ ساعت در هفته و هر واحد عملی تا ۲ برابر هر واحد نظری می‌باشد.
- شایستگی های مهارتی ارائه شده در پایه دهم از نظر سطح دشواری یک هستند و در پایه های بالاتر در سطح دشواری دو می‌باشند.
- در تدوین شایستگی ها مفاهیم نظری و عملی در هم تلفیق می‌شوند.
- زمان آموزش در رشته های تحصیلی بر اساس شایستگی ها متفاوت می‌باشد.
- شایستگی های شغلی در پایه های مختلف بر اساس شرح وظایف هر شغل در گروه حرفه ای مورد نظر ارائه می‌گردد که در دنیای کار معنا دار هستند.
- شایستگی های اخلاق حرفه ای، ایمنی و بهداشت، مدیریت منابع و به صورت تلفیقی در تمامی شایستگی ها علاوه بر ارائه آنها به صورت یک درس مستقل آموزش داده خواهد شد.
- شایستگی هایی که در پایه دهم هر گروه حرفه ای ارائه می‌شود شایستگی های مشترک حرفه ای هستند.
- زمان کاروزی در هر رشته مهارتی ۲۴۰ ساعت است که به صورت متمرکز در تابستان و یا ضمن سال تحصیلی پایه دوازدهم ارائه می‌شود.

قلمرو و جهت گیری محتوا

جهت گیری محتوا و قلمرو آن در راستای تحقق اهداف و شایستگی های دنیای کار در رشته های تحصیلی به شرح زیر است:

- ۱- شایستگی ها
 - شایستگی های غیر فنی دنیای کار
 - شایستگی های فنی (در سطح کمک کار ساده، کمک کار و کمک)
 - شایستگی های عمومی
- ۲- ساختار سه وجهی
 - تجویزی
 - نیمه تجویزی
 - غیر تجویزی
- ۳- توجه به نیازهای، مدرسه ای، محلی منطقه ای و ملی
 - ارائه فعالیتها براساس نیازهای محلی منطقه ای
- ۴- تمرکز محوری در تعیین محتوا
 - اختصاص شایستگی های فنی به آموزش مشاغل و نیاز بازار کار

اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری

انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری در فرایند آموزش به کمک مواد و رسانه های یادگیری به منظور تحقق شایستگی ها بر اساس اصول زیر استوار است:

- ۱- درک و تفسیر پدیده ها در موقعیت های واقعی زندگی
 - طراحی فعالیت های یاددهی - یادگیری براساس واقعیت های دنیای کار و زندگی با ارائه شایستگی ها
 - ۲- تقویت انگیزه دانش آموزان
 - ارائه شایستگی ها بر اساس تفاوت های فردی
 - ارائه محصولات و خدمات آموزشی - فرهنگی هنرجویان توسط واحد آموزشی
 - بازدید از مراکز صنعتی، خدماتی
 - مشارکت در پروژه های مرتبط با رشته تحصیلی، شغلی در جامعه
 - ۳- مرور و بازنگری شایستگی ها
 - تلفیق شایستگی های حرفه ای در دیگر حوزه های یادگیری، برگزاری جشنواره ها و مسابقات مهارتی
 - ۴- تلفیق نظر و عمل
 - بکار گیری چرخه شایستگی در فعالیت های یاددهی - یادگیری

۵- روش فعال و خلاق

- استفاده از نرم افزار های تعاملی
- ایجاد فرصت های دست ورزی به منظور بروز توانمندی هنرجویان

۶- تاکید بر مشارکت دانش آموزان

- ارائه رویکرد یادگیری مشارکتی در تدریس
- تعامل دانش آموزان با معلم، همسالان و محیط های یادگیری
- برگزاری جشنواره ها، بازارچه ها

۷- استفاده از فناوری های نوین

- استفاده از فضای مجازی، نرم افزارها، فیلم ها
- استفاده از انواع سبک های یادگیری

اصول حاکم بر ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی دوره دوم متوسطه کار دانش خاص دانش آموزان با نیازهای

ویژه

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی و تربیتی در این دوره ناظر بر تحقق شایستگی ها و دستیابی به سطوح شایستگی ها و صلاحیت حرفه ای ملی ایران به شرح زیر خواهد بود:

- ۱- تنوع بهره گیری از ابزارها و روش ها به منظور ارزشیابی شایستگی ها در موقعیت
- ابزارها و روش جهت سنجش پیشرفت تحصیلی و شایستگی های حرفه ای و عمومی متنوع خواهد بود.
- ملاک کسب شایستگی های حرفه ای استاندارد ارزشیابی حرفه مبتنی بر استاندارد عملکرد حرفه در تکلیف کاری
- ۲- شواهد کافی و متنوع برای قضاوت
- ارزشیابی به صورت مستمر و عملکردی مبتنی بر عمل خواهد بود. ملاک گذر از دوره کسب استاندارد شایستگی حرفه ای و عمومی کسب مدرک براساس صلاحیت خواهد بود.
- ۳- ارزشیابی متنوع و مستمر با توجه به یادگیری هر یک از دانش آموزان
- استفاده از واقعیت های دنیای کار و تجربه ارزشیابی حرفه به ارزشیابی گروه کاری ارزشیابی
- ۴- خود آگاهی و خود ارزیابی در دستیابی به سطوح شایستگی بالاتر
- در ارزشیابی برخی از شایستگی درصدياز قضاوت توسط هنرجو انجام خواهد پذیرفت.
- ۵- عدم استفاده از شرایط اضطراب آور
- شرایط ارزشیابی مبتنی بر شرایط ذکر شده در استاندارد ارزشیابی باشد.
- منصفانه باشد.
- ۶- مشارکت والدین در سنجش
- در ارزشیابی برخی از شایستگی ها درصدی از قضاوت توسط والدین انجام خواهد پذیرفت.

۷- حفظ نقش مدرسه و معلم در ارزشیابی

- ارزشیابی نهایی توسط هنرآموز انجام می شود.

۸ - نتیجه محور و فرآیند محوری

- استاندارد عملکرد تکالیف کاری به عنوان نتیجه فرآیند یاددهی - یادگیری تلقی میشود. برخی از نتایج باید در دنیای کار یا محیط شبیه سازی شده ارزشیابی شوند.

- به کارگیری ارزشیابی فرآیند محور در کسب شایستگی ها

۹- ارزشیابی بعنوان بخش جدایی ناپذیر از فرآیند یاددهی - یادگیری

- ارزشیابی پیشرفت تحصیلی قبل از ارزشیابی مبتنی بر استاندارد عملکرد اتفاق خواهد افتاد.

۱۰- تکالیف عملکردی در سنجش

- ارزشیابی و سنجش مبتنی بر واقعیات و شرایط موجود در استاندارد ارزشیابی رشته خواهد بود.

سیاست های تولید مواد و رسانه های یادگیری

تهیه و تدوین مواد و رسانه های یادگیری مرتبط با شایستگی ها براساس سیاست های تولید مواد و رسانه های یادگیری مندرج در بند برنامه درسی ملی و سیاست های مندرج در این سند بر اساس محتوای شایستگی ها و پیچیدگی سطوح صلاحیت مطابق با سیاست های زیر تهیه می گردد:

(۱) بهره گیری از فناوری های نوین

(۲) مشارکت فعال افراد صاحب نظر و با تجربه در تالیف محتوا

(۳) توسعه تجارب و ابتکارات معلمان و دانش آموزان

(۴) تولید متناسب برای تحقق عدالت تربیتی

(۵) تقویت منابع و مراکز یادگیری

(۶) برنامه محوری و تولید بسته آموزشی

(۷) توانمند سازی مدرسه جهت بهره برداری مطلوب

الزامات اجرایی

اجرای برنامه درسی در کنار دیگر نظام های آموزشی از قبیل نیروی انسانی، مدیریت و راهبری، تجهیزات، فضا، منابع مالی و پژوهش و ارزشیابی مستلزم اتخاذ و سیاست های کارآمد و اثر بخش، فراهم آوردن شرایط، امکانات و زیر ساخت های می باشد. اهم این سیاست ها به قرار زیر است:

۱- صلاحیت حرفه ای هنر آموزان و استاد کاران

- تعیین صلاحیت های حرفه ای هنر آموزان و استاد کاران شامل صلاحیت های اعتقادی و اخلاقی، توانایی علمی و عملی برای تدوین و ارزشیابی از آموخته های دانش آموزان، توانایی برقراری ارتباط با دانش آموزان

- تعیین صلاحیت های تخصصی هنر آموزان و استاد کاران شامل توانایی در آموزش شایستگی ها، مهارت در انجام فعالیت های مربوط به هر شایستگی، توانایی تحلیل فعالیت ها به منظور آموزش متناسب با ویژگی دانش آموزان

- تعیین استاندارد های تجربه و مدارک و گواهینامه های اخذ شده توسط هنر آموزان

۲- ارتقاء مدیران و هنر آموزان

- آموزش مدیران و هنر آموزان از یکسال قبل جهت دستیابی به شایستگی های حرفه ای و تخصصی

- تعیین الزامات اجرای دوره آموزش ضمن خدمت مدیران و هنر آموزان

- تعیین شرایط برای بازآموزی هنر آموزان و استاد کاران با استفاده از ظرفیت هنرستان ها و مراکز فنی و حرفه ای

۳- ابزار و تجهیزات

- تعیین استاندارد های ابزارها متناسب با دوره های تحصیلی

- تعیین استانداردهای تجهیزات

- تعیین شرایط استفاده از امکانات هنرستان ها و امکان شبکه سازی آموزشی

۴- فضا

- تعیین استاندارد فضا

- تعیین استاندارد های چیدمان

۵- مشارکت کلیه مجریان

- تعیین نقش دیگر بخش های آموزش و پرورش جهت تحقق اهداف حوزه یادگیری کاروفناوری

- بکارگیری و مشارکت ذینفعان در فرآیند طراحی و تدوین برنامه درسی و تهیه بسته آموزشی

۶- اشاعه برنامه

- تهیه فرآیند اشاعه برنامه

- تعیین چگونگی ارائه و تبیین حوزه یادگیری کار و فناوری در مدیران کل و بخش ها

- تعیین چگونگی ارائه و اشاعه به روسای ادارات آموزش و پرورش استثنایی استان ها
- تعیین چگونگی ارائه و اشاعه به مدیران هنرستان ها
- تعیین چگونگی بکار گیری کارشناسان آموزش استان ها

۷- استلزامات اداری

- تعیین استلزامات اداری و پست های مورد نیاز
- تعیین استلزامات مشارکت دیگر پرسنل وزارت آموزش و پرورش

۹- منابع مالی

- تعیین استلزامات منابع مالی جهت آموزش هنر آموزان، استاد کاران و مدیران
- تعیین استلزامات منابع مالی جهت تجهیز هنرستان ها
- تعیین استلزامات منابع مالی جهت تهیه و توزیع بسته آموزشی
- تهیه استلزامات منابع مالی جهت تهیه و توزیع مواد مصرفی

۱۱- پایش برنامه

- تهیه سازوکار اعتبار بخشی
- تهیه سازوکار بازدید از استانها
- تهیه سازو کار ارزشیابی و اصلاح برنامه درسی، مواد و رسانه های یادگیری

اصلاح و بهبود برنامه های درسی و منابع آموزشی

ارزشیابی و اعتبار بخشی برنامه های درسی و مواد و رسانه های یادگیری به منظور فراهم آوردن اطلاعات توصیفی و قضاوتی برای درک بیشتر، هدایت و تصمیم گیری برای بهبود، اصلاح و کیفیت بخشی شامل موارد زیر است:

- تدوین فرآیند اعتبار بخشی راهنمای برنامه درسی
- تدوین فرآیند اعتبار بخشی برنامه درسی
- تدوین فرآیند اعتبار بخشی مواد و رسانه های یادگیری
- تدوین فرآیند پایش
- تدوین فرآیند اصلاح و بهبود

مؤلفه ها و اجزاء راهنمای برنامه درسی و برنامه درسی رشته

مؤلفه ها و اجزاء راهنمای برنامه درسی جهت تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش بر اساس این سند به شرح زیر است:

مؤلفه ها و اجزاء راهنمای برنامه درسی

- (۱) اهمیت و ضرورت رشته تحصیلی
- (۲) هدف از رشته تحصیلی

- ۳) مشاغل قابل احراز
- ۴) شایستگی های حرفه ای و عمومی و سطوح مورد انتظار جهت دستیابی
- ۵) توزیع جدول مجموع جلسات کلاسی و غیر کلاسی سالیانه (در اختیار مدرسه/منطقه/استان)
- ۶) جدول رسمی نحوه توزیع زمان تدریس مواد درسی و تربیتی (کلاسی/غیر کلاسی)
- ۷) اهداف کلی دروس و شایستگی ها
- ۸) جدول تطبیق دروس- شایستگی ها
- ۹) راهبردهای کلی یاددهی-یادگیری
- ۱۰) شیوه ارزشیابی
- ۱۱) محیط یادگیری
- ۱۲) صلاحیت های عمومی مربیان
- ۱۳) اجزای بسته آموزشی
- ۱۴) الزامات کلی اجرای برنامه
- ۱۵) فرآیند ارزشیابی، بهبود و اصلاح برنامه درسی

مؤلفه ها و اجزاء برنامه درسی رشته

مؤلفه ها و اجزای برنامه درسی رشته بر اساس راهنمای برنامه درسی و طراحی مفهومی آموزشی به شرح زیر خواهد بود:

- ۱) استاندارد شایستگی شغلی
- ۲) استاندارد ارزشیابی
- ۳) مؤلفه های راهنمای برنامه درسی رشته
- ۴) اهداف تفصیلی بر اساس شایستگی های حوزه کار و فناوری
- ۵) روش سازماندهی دروس
- ۶) جدول هدف-محتوای دروس
- ۷) شیوه ارزشیابی پیشرفت دروس
- ۸) استانداردهای فضا، تجهیزات دروس
- ۹) استانداردهای نیروی انسانی دروس
- ۱۰) فهرست شایستگی های غیر فنی
- ۱۱) منابع، مواد و رسانه های یادگیری
- ۱۲) فعالیت های یاددهی-یادگیری
- ۱۳) اصلاح و بهبود برنامه های درسی
- ۱۴) تدوین فرآیند تهیه منابع آموزشی